ТАҚРИЗ

ба диссертатсияи Шафоати Сангиҳмад дар мавзуи «Семантикаи воҳидҳои луғавӣ (бар мабнои осори Хоқонии Шервонӣ)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 6.2.2. Назарияи забон.– Душанбе, 2026. – 192 с.

Диссертатсияи мавриди тақриз ба яке аз масъалаҳои муҳими забоншиносии муосир – таҳқиқи хусусиятҳои семантикии воҳидҳои луғавӣ дар осори Хоқонии Шервонӣ бахшида шудааст. Омӯзиши маъно ва муносибатҳои маъноии воҳидҳои луғавӣ дар осори намояндагони адабиёти классикии форсу тоҷик аҳаммияти назариявӣ ва амалии муҳим дошта, барои таҳқиқи таърихи рушди забон, ганҷинаи луғавӣ ва вижагиҳои услубии матнҳои адабӣ мусоидат менамояд.

Муаллиф дар муқаддима зарурат ва аҳаммияти мавзуъро асоснок намуда, мақсад, вазифаҳо, объекти таҳқиқ, навгонии илмӣ, аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқотро мушаххас баён кардааст.

Муаллиф дар бахши «Дараҷаи омӯзиши мавзуъ» доираи васеи сарчашмаҳои илмиро мавриди таҳлилу баррасӣ қарор додааст. Аз ҷумла, андешаҳои олимони ватаниву хориҷӣ, аз қабили, М.Н. Қосимова, Х. Маҷидов, Д. Хоҷаев, З. Мухторов, Ж. Гулназарзода, М.А. Кронгауз, М.Л. Василев ва дигарон мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд. Дар диссертатсия нишон дода шудааст, ки масъалаҳои маъношиносӣ, луғатшиносӣ ва хусусиятҳои забонии осори адибони классикӣ дар таҳқиқоти зиёди илмӣ инъикос ёфта бошанд ҳам, семантикаи воҳидҳои луғавии осори Хоқонии Шервонӣ то ҳол ба таври махсус ва ҳамаҷониба мавриди таҳқиқ қарор нагирифтааст. Бо ин васила, муаллиф тавонистааст ҷойгоҳ ва навгонии таҳқиқоти худро дар миёни корҳои илмии қаблӣ асоснок намояд.

Қобили зикр аст, ки муҳаққиқ ҳангоми таҳияи диссертатсия аз осори назариявии олимони маъруфи соҳаи маъношиносӣ ва забоншиносӣ самаранок истифода намуда, ба таҳлили муқоисавии андешаҳои илмӣ таваҷҷуҳи махсус зоҳир кардааст. Ин омил ба мустаҳкам гардидани заминаҳои назариявии таҳқиқот мусоидат намудааст.

Навгонии илмии таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки бори нахуст семантикаи воҳидҳои луғавӣ дар осори Хоқонии Шервонӣ ба таври мукаммал ва системавӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Натиҷаҳои бадастомада метавонанд дар таҳияи корҳои илмӣ оид ба маъношиносӣ, луғатшиносӣ, таърихи забон ва омӯзиши осори адабии классикӣ истифода шаванд.

Боби якуми диссертатсия таҳти унвони **«Доир ба маъно ва маъношиносӣ»** аз чор фасл иборат буда, заминаҳои назариявии таҳқиқро фаро мегирад. Муаллиф нахуст таърихи ташаккул ва рушди маъношиносиро дар забоншиносии ҷаҳонӣ ва тоҷикӣ баррасӣ намуда, назарияҳои муҳаққиқони маъруфро оид ба моҳият ва сохтори маъно таҳлил кардааст. Дар фасли дуюм масъалаи маънои луғавии калима аз дидгоҳи олимони гуногун мавриди таҳқиқ қарор гирифта, хусусиятҳои асосии маъно муайян шудаанд. Дар фаслҳои минбаъда навъҳои маънои луғавӣ, муносибатҳои маъноӣ ва нақши онҳо дар ташаккули низоми луғавии забон шарҳу тавзеҳ ёфтаанд.

Арзиши илмии ин боб дар он зоҳир мешавад, ки муаллиф асосҳои назариявии таҳқиқоти минбаъдаро мушаххас намуда, барои таҳлили маводди амалӣ заминаи илмӣ фароҳам овардааст.

Боби дуюм таҳти унвони **«Таносуби маъноии воҳидҳои луғавӣ дар намунаи ашъори Хоқонии Шервонӣ»** қисми асосии таҳқиқоти амалиро ташкил медиҳад. Дар ин боб муаллиф муносибатҳои маъноии калимаҳоро дар осори Хоқонӣ аз рӯйи чанд гурӯҳи асосӣ таҳлил намудааст.

Дар фасли аввал вижагиҳои маъноӣ ва услубии муродифот таҳқиқ гардида, нақши онҳо дар ғановати забони шоир ва таъсирбахшии матн нишон дода шудааст. Дар фасли дуюм воҳидҳои мутазод мавриди омӯзиш қарор гирифта, вазифаи онҳо дар офариниши муқобилгузориҳои бадеӣ ва таъкиди мазмун равшан гардидааст.

Фасли сеюм ба масъалаи омонимия бахшида шуда, хусусиятҳои истифодаи калимаҳои ҳамшакл ва маъноҳои гуногуни онҳо дар матни

шеър таҳлил шудаанд. Дар фасли чорум бошад, масъалаи сермаъноӣ баррасӣ гардида, муаллиф тавонистааст бо овардани мисолҳои зиёд доираи маъноии вожаҳои серистеъмолро муайян намояд.

Бартарии асосии ин боб дар истифодаи фаровони маводди матнӣ ва таҳлили мустақилонаи онҳо мебошад. Натиҷаҳои бадастомада аз маҳорати баланди таҳлилӣ ва донишҳои назариявии муҳаққиқ шаҳодат медиҳанд.

Боби сеюм таҳти унвони **«Таснифоти мавзуии семантикаи воҳидҳои луғавӣ бар мабнои ашъори Хоқонии Шервонӣ»** ба гурӯҳбандии мавзуии захираи луғавии осори шоир бахшида шудааст.

Дар фасли аввал вожаҳои ифодагари хулқу атвори шахс таҳлил гардида, нишон дода шудааст, ки Хоқонӣ барои тасвири хусусиятҳои ахлоқӣ ва маънавии инсон аз доираи васеи воситаҳои луғавӣ истифода мебарад.

Фасли дуюм ба вожаҳои ифодакунандаи вақт ва замон бахшида шуда, хусусиятҳои маъноӣ ва услубии онҳо муайян карда шудаанд. Дар фасли сеюм гурӯҳи вожаҳои марбут ба узвҳои бадан мавриди омӯзиш қарор гирифта, нақши онҳо дар ташаккули тасвирҳои бадеӣ ва маъноҳои маҷозӣ нишон дода шудааст.

Фасли чорум вожаҳои хешовандиро фаро гирифта, ҷанбаҳои фарҳангӣ ва иҷтимоии онҳо дар осори шоир таҳлил шудаанд. Дар фасли панҷум бошад, воҳидҳои луғавии ифодагари шуғл, мансаб ва касбу кор баррасӣ гардида, хусусиятҳои таърихӣ ва иҷтимоии онҳо равшан карда шудаанд.

Ин боб аҳаммияти хос дошта, имкон медиҳад ҷаҳони маънавӣ, фарҳангӣ ва иҷтимоии давраи Хоқонии Шервонӣ тавассути таҳлили захираи луғавии осори ӯ муайян карда шавад.

Таҳлили бобҳои диссертатсия нишон медиҳад, ки муаллиф масъалаи интихобшударо ҳам аз ҷиҳати назариявӣ ва ҳам аз ҷиҳати амалӣ амиқ омӯхтааст. Кор дорои сохтори мантиқӣ, маводи фаровони таҳлилӣ, хулосаҳои асоснок ва натиҷаҳои илмии қобили таваҷҷуҳ мебошад.

Натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд дар соҳаҳои маъношиносӣ, луғатшиносӣ, таърихи забон ва омӯзиши осори адабиёти классикии тоҷик истифода шаванд.

Дар баробари дастовардҳои назаррас, баъзе мулоҳизаҳо низ ҷой доранд:

1. Дар баъзе бахшҳои таҳқиқ масъалаҳои назариявии семантикӣ бештар ба осори муҳаққиқони классикӣ такя шудааст. Ҷалби васеътари назарияҳо ва дастовардҳои нави забоншиносони муосир метавонист заминаи илмии пажӯҳишро боз ҳам ғанӣ ва мукаммал гардонад;

2. Дар қисме аз фаслҳо натиҷаҳои таҳлил ба таври мухтасар ҷамъбаст гардидаанд. Ба назари мо, пешниҳоди хулосаҳои мобайнӣ бо шарҳу тавзеҳи бештар барои равшан гардидани дастовардҳои ҳар бахши таҳқиқот мусоидат мекард;

3. Дар баъзе мавридҳо муқоисаи маводди таҳқиқшаванда бо намунаҳои осори дигар намояндагони адабиёти классикии форсу тоҷик ба таври маҳдуд анҷом ёфтааст. Густариши таҳлили муқоисавӣ метавонист хусусиятҳои инфиродии низоми маъноии осори Хоқонии Шервониро равшантар намояд;

4. Ҳангоми таҳлили баъзе воҳидҳои луғавӣ тавзеҳи омилҳои фарҳангӣ ва таърихии таъсиргузор ба ташаккули маънои онҳо ба таври муфассал сурат нагирифтааст. Баррасии амиқтари ин ҷанбаҳо арзиши байнисоҳавии таҳқиқотро афзун менамуд;

5. Дар қисмати хулоса баъзе натиҷаҳои бадастомада танҳо дар шакли умумӣ пешниҳод гардидаанд. Мушаххастар ифода намудани саҳми илмии муаллиф ва навгониҳои асосии таҳқиқот ба равшан гардидани аҳаммияти назариявию амалии рисола мусоидат мекард;

6. Дар матни диссертатсия баъзе камбудиҳои ҷузъии таҳририӣ, имлоӣ ва техникӣ ба мушоҳида мерасанд, ки бартараф намудани онҳо ба беҳтар гардидани сифати кор мусоидат менамояд.

Қайд кардан ба маврид аст, ки эродҳо ва камбудиҳои ҷойдошта, дар маҷмуъ, аҳаммияти назарию амалии диссертатсияро коста намекунанд ва ба муҳтавои асосии диссертатсия таъсири манфии зиёд намерасонанд.

Дар маҷмӯъ, диссертатсияи **Шафоати Сангиҳмад** дар мавзуи **«Семантикаи воҳидҳои луғавӣ (бар мабнои осори Хоқонии Шервонӣ)»,** ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 6.2.2. Назарияи забон пешниҳод гардидааст, таҳқиқоти анҷомёфта, мустақилонаи илмӣ буда, ба талаботи бандҳои 31-35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси номбаршуда мебошад.

Муқаррizи расмӣ:
Профессори кафедраи забонҳои хориҷии
Академияи идоракунии давлатии назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон,
доктори илмҳои филологӣ
«_7_» _06_ соли 2026 Раҳмон Наргис Шариф

Суроға: 734003, ш. Душанбе, н. Сино, хиёбони
Нусратулло Махсум 8/4, 43
Телефон: 917-09-02-99;
Email:: nargisbonu66@mail.ru.
Имзои Н.Ш. Раҳмонро тасдиқ мекунам:
Сардори раёсати кадрҳо, коргузорӣ
ва корҳои махсуси АИДНП ҶТ
«_7_» _06_ соли 2026 Насурдинзода Аслиддин Насурдин

Суроға: 734003, ш. Душанбе, кӯчаи Саид
Носир, 33. Тел.: (992 37) 224-17-86
www.apa.tj